

- серйозні порушення законів і звичаїв війни;
- злочини проти людяності;
- злочини, встановлені на підставі й у виконання договорів, перерахованих у додатку, що з урахуванням передбачуваного поведіння являють собою винятково тяжкі злочини, що викликають заклопотаність міжнародного співтовариства.

Дана класифікація ще більш спірна, ніж приведена в Проекті Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства. Наприклад, багато грубих порушень Женевських конвенцій 1949 р. цілком можна віднести до серйозних порушень законів і звичаїв, застосовуваних у збройному конфлікті, а апартеїд можна вважати одним з видів злочинів проти людяності.

Отже, на міжнародному рівні поки що не вироблено остаточної класифікації злочинів проти миру і безпеки людства, що породжує певні труднощі для держав при прийнятті ними національного кримінального законодавства.

Список літератури: 1. Алексеев Н.С. Злодеяние и возмездие. М., 1986. 2. Карпец И.И. Преступления международного характера. М., 1979; Степаненко В.И. О понятии международного уголовного права. Правоведение. 1982, № 3, с.72; Шаргородский М.Д. Некоторые вопросы международного уголовного права. Советское государство и право. 1947, № 36; Пионтковский А.А. Вопросы материального уголовного права на Нюрнбергском процессе. М., 1948; Блищенко И.П., Каламкарян Р.А., Карпец И.И. Международное уголовное право. М., 1995; Галенская Л.Н. О понятии международного уголовного права. Советский ежегодник международного права. 3. Международное уголовное право. М., 1999. 4. Марухян В.А. Состав геноцида по современному международному праву // Вопросы правоведения. Ереван, 1989. Вып. 5. 5. Сборник важнейших документов по международному праву. Часть 2 (особенная). М., 1997. 6. Права человека в международных документах. Часть 2. Алматы: Данекер, 1998. 7. Свиарски К. Основные понятия и институты международного гуманитарного права как система защиты человека. МККК, Москва, 1997. 8. Материалы ООН А/49/10. Нью-Йорк, 1994.

Надійшла до редакції 28.11.03

С.О. Шатрава

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРАЦІВНИКА СПЕЦІАЛЬНОГО ПІДРОЗДІЛУ МІЛІЦІЇ

Правовий статус працівника спеціального підрозділу міліції є похідним від більш загальної категорії – правовий статус особи. Остання в основному досліджується в межах науки теорії держави і права.

Характеризуючи категорію – правовий статус особи, вчені – юристи, як правило, одностайні. «Правовий статус особи являє собою систему прав, свобод і обов'язків, які знайшли своє чітке правове закріплення в нормах права, що визначають політико-правовий стан особи», – вважає С.О. Кома-ров [1, с.58]. Аналогічне трактування й у М.І. Матузова – правовий статус особи «являє собою сукупність прав, свобод, обов'язків і законних інтересів особи, що визначаються і гарантуються державою» [2, с.163], та у М.Н. Ма-

рченко – правовий статус складають «законодавчо-встановлені державою і взяті в єдності права, свободи і обов'язки особи» [3, с.92].

У структуру правового статусу юристи часто включають і такі елементи, як законні інтереси, правові принципи, правовідносини загального типу, правосуб'єктність.

О.Ф. Скакун вбачає правовий статус особи у системі закріплених в нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків та відповідальність. Також О.Ф. Скакун зазначає, що правосуб'єктність може бути включена до складу правового статусу і є фундаментом набуття правового статусу фізичною або юридичною особою. Тим самим визначено, що правовий статус мають не тільки фізичні, а й юридичні особи. За її думкою, структурою правового статусу особи може бути подана у вигляді наступних елементів: правосуб'єктність, права, свободи, обов'язки та відповідальність [4, с.377].

Окремої уваги заслуговує аналіз теоретичних положень щодо проблем правового статусу державного службовця. Так, теоретики права зазначили, що принциповим є визначення правового статусу посадових осіб як представників держави та державних органів, наділених владними повноваженнями, необхідними для здійснення держано-службової діяльності, вирішення питань, які зачіпають права та законні інтереси громадян України, до цього ж кола відноситься працівник спеціального підрозділу міліції.

О.П. Альохін при розгляді інституту радянського державного службовця звертає увагу на такі елементи його правового становища як обов'язки та права, похідні від конкретного органу [5, с.125]. Інша група вчених до поняття посадового становища службовця в органі державного управління, поряд з обов'язками та правами, додатково включає інші елементи: вимоги до працівника, функції службовця, відповідальність за невиконання або неналежне виконання функцій за посадою. В.М. Манохін виділяє компетенцію державного органу та похідні від неї повноваження державного службовця: завдання, функції, відповідні права, обов'язки й основні форми діяльності, які закріплені в правових актах [6, с.97].

І.П. Голосніченко на прикладі дільничного інспектора міліції виділяє його загальний адміністративно-правовий статус і відомчий правовий статус. Останній визнається як правове становище дільничного інспектора у середині самої системи органів внутрішніх справ. Цей статус визначається правами та обов'язками дільничного інспектора, взаємовідносинами з начальниками та іншими працівниками органів внутрішніх справ, порядком проходження служби [7, с.23].

Можна зазначити, що правовий статус державного службовця – це сукупність прав, свобод, обов'язків, обмежень, заохочень та відповідальність, що встановлені законодавством і гарантовані державою. Специфічним є наявність у державних службовців адміністративно-правового статусу, який характеризується тим, що:

– права та обов'язки встановлюються, як правило, у межах компетенції органів, в яких вони перебувають на державній службі;

- діяльність державного службовця підпорядкована виконанню завдань, покладених на відповідний орган, і носить офіційний характер;
- службові права та обов'язки характеризуються єдністю, своєрідністю якої полягає в тому, що їх права одночасно є обов'язками, адже вони повинні використовувати в інтересах служби, а обов'язки – правами, бо інакше обов'язки не можливо буде здійснити;
- здійснення службовцем своїх прав та обов'язків гарантується законодавством;
- законні приписи та вимоги державних службовців повинні виконуватися всіма, кому вони адресовані;
- вони мають право на просування по службі, тобто на службову кар'єру;
- передбачені обмеження його загальногромадських прав з метою ефективності службової діяльності;
- для них передбачені певні пільги, а також підвищена відповідальність за вчинення правопорушень.

У зв'язку зі специфікою органів внутрішніх справ правовий статус працівника спецпідрозділу міліції регламентований особливими нормативними актами (наказами, розпорядженнями, інструкціями). На основі цих нормативних актів та виходячи з вище сказаного, можна зазначити, що правовий статус працівника спеціального підрозділу міліції складається з таких елементів: порядок призначення на посаду, права та обов'язки відповідно до посади, гарантії реалізації повноважень, правовий та соціальний захист працівників спецпідрозділу, заходи заохочення та відповідальність працівника спецпідрозділу.

Правовий статус працівника спецпідрозділу визначається саме займаною посадою, в якій об'єктивується її функціональна роль та місце в органах внутрішніх справ. Під правовим статусом посади слід розуміти обсяг і зміст повноважень щодо реалізації компетенції державного органу та юридичний опис соціальної позиції особи.

Так, спеціальний підрозділ міліції охорони «Титан» комплектується на конкурсній основі з числа найбільш професійно підготовлених працівників міліції (фахівців), які пройшли відповідну початкову професійну підготовку, випробувальний термін та мають стаж роботи в органах внутрішніх справ не менше одного року. Працівники підрозділу «Титан» призначаються на посади та звільняються з посади наказами начальника ДСО при МВС України, відповідного управління, відділу охорони при УМВС за підлеглістю [8, с.1. 9, с.4]. Підрозділ міліції швидкого реагування «Беркут» (далі ПМШР «Беркут») комплектується на договірних засадах і конкурсній основі з працівників органів внутрішніх справ, військовослужбовців, звільнених у запас, громадян України, які мають необхідну фізичну підготовку, психологічну стійкість, здатні впевнено діяти в екстремальних умовах та виконувати завдання, покладені на підрозділ. На посади начальницького складу ПМШР «Беркут» призначаються особи, які мають вищу юридичну освіту або, як виняток, середню спеціальну юридичну освіту. Посади старшого начальницького складу ПМШР «Беркут» заміщуються особами, які мають

вищу юридичну освіту та відповідний досвід роботи в органах внутрішніх справ. Для новоприйнятих працівників, які зараховані до штату підрозділу, встановлюється випробувальний строк терміном до одного року [10, с.2].

Наступним елементом правового статусу працівника спецпідрозділу міліції – це закріплені у нормативно-правових актах його права та обов'язки у зв'язку із займаною посадою, які встановлюють межі належної та можливої поведінки.

Їх зміст виражається в необхідності здійснювати встановлені дії або утримуватися від них, вимагати виконання або невиконання зазначених дій від інших осіб, нести відповідальність за невиконання або неналежне виконання розпоряджень.

Працівник спецпідрозділу має за посадою сукупність загальногромадських прав, а також права, якими наділений кожний працівник міліції незалежно від займаної посади. У даному випадку доцільним буде зазначити розподіл прав на три рівні: на загальногромадський рівень, на рівні працівника міліції та на спеціальному рівні.

Як громадяни України, на загальногромадському рівні працівники спецпідрозділів мають всю сукупність соціально-економічних, політичних і особистих прав та свобод, визнаних і гарантованих Конституцією України і законами, але існують обмеження, забороняється підприємницькою діяльністю, а так само організовувати страйки або брати в них участь.

До другого рівня належать права, які закріплені в основних нормативних актах, як в Законі України «Про міліцію» від 20.12.1991 р.

До третього спеціального рівня належать комплекс прав, які властиві працівникам спеціальних підрозділів міліції у зв'язку із займаною посадою [8, 9, 10].

Що стосується обов'язків, які покладені на працівників спеціальних підрозділів міліції, то можна зазначити такі групи: забезпечення особистої безпеки громадян, охорона громадського порядку і забезпечення громадської безпеки, попередження і припинення злочинів і адміністративних правопорушень.

У процесі визначення прав і обов'язків, правовий статус повинен залежати від умов, у яких проходять службу працівники спецпідрозділів міліції. Тому правовий статус даної категорії осіб залежить від суспільно-політичної або державно-правової ситуації в країні.

Говорячи про права та обов'язки, не можна не сказати про елемент правового статусу, який постійно знаходиться поряд з реалізацією службових прав та обов'язків, тобто гарантії.

Гарантії закріплені як у теорії управління, так і в законодавстві. Так, ст. 9 Закону України «Про міліцію» закріплює не тільки права й обов'язки, а й гарантії. Таким чином, держава бере на себе зобов'язання щодо реалізації повноважень, закріплених у гарантіях.

Гарантії реалізації повноважень слід розуміти як встановлені законом організаційно-правові заходи, які забезпечують здійснення повноважень посадової особи. Виходячи з цього положення, можна зазначити, що гаран-

тії припускають можливість застосування працівниками спеціальних підрозділів примусових заходів до зобов'язальних осіб.

Соціально-правовий захист державних службовців насамперед передбачає забезпечення державою можливостей успішного проходження служби, задоволення потреб службовців та їх інтересів, стимулюючи ефективне виконання посадових обов'язків та закріплення на державній службі.

Щодо працівників спецпідрозділів міліції це означає насамперед створення необхідних умов для нормальної службово-професійної діяльності, прийняття заходів до усунення перешкод в реалізації посадових прав та обов'язків. У зв'язку з цим доцільно виділити основні різновиди орієнтації працівників спецпідрозділів: характер службово-професійної діяльності; умови виконання функціональних обов'язків; винагорода за виконання і особливо за високоякісне виконання посадових повноважень; просування по службовій кар'єрі.

Згідно з цими орієнтаціями має визначатися наступна змістова основа соціально-правового захисту особового складу працівників спецпідрозділів міліції.

По-перше, підвищення престижності служби в цих умовах. По-друге, достатньо високе, регулярно виплачуване грошове забезпечення, розміри якого мають підвищуватися зі зростом кваліфікації, збільшення стажу службової діяльності. По-третє, створення нормальних умов служби, забезпечення приміщенням, транспортом, правильна організація розпорядку й режиму робочого дня. По-четверте, державне страхування, гарантоване високе пенсійне та медичне забезпечення. По-п'яте, безперервне забезпечення службової перспективи, підвищення рівня кваліфікації.

Правова основа соціально-правового захисту працівників спеціальних підрозділів міліції, як і інших працівників міліції, закріплена в ст.ст. 21, 22 Закону України «Про міліцію»[11]. Законом гарантується захист життя, здоров'я, честі, гідності, майна працівника спецпідрозділу міліції та членів його сім'ї від злочинних посягань та інших протиправних дій. Це означає, що чинне законодавство – кримінальне, адміністративне, цивільне та трудове – гарантує працівнику спецпідрозділу міліції захист життя, здоров'я, честі і гідності, майна від злочинних посягань. Під захистом законів знаходяться не тільки працівники спецпідрозділу, а й їх близькі родичі за умови, якщо протиправні дії чи злочини вчиняються у зв'язку з виконанням працівником спецпідрозділу міліції службових обов'язків. Захист життя, здоров'я, честі й гідності працівника органів внутрішніх справ передбачено в низці норм Кримінального кодексу України.

Взагалі система роботи в сфері соціально-правового захисту працівників спеціальних підрозділів міліції повинна розглядатись як засіб підвищення ефективності їх діяльності, збереження й закріплення особового складу цих підрозділів на службі.

У процесі виконання своїх повноважень працівники спеціальних підрозділів міліції виконують основні напрямки діяльності органів внутрішніх справ: адміністративну, профілактичну, оперативно-розшукову, охорону.

З метою успішного виконання поставлених завдань працівникам спеціальних підрозділів міліції Дисциплінарним статутом ОВС передбачено низку засобів стимулювання діяльності, [12]: подяка за сумлінне виконання службових обов'язків, почесні грамоти, цінні подарунки, грошові премії, дострокове присвоєння чергового спеціального звання або присвоєння звання на ступінь вище від встановленого за посадою, дострокове зняття раніше накладеного стягнення. Слід активніше використовувати спеціальні фонди заохочення і допомоги. Як заохочення використовується й просування по службі зарахованих у резерв на вищу посаду. Разом з тим, до працівників спеціальних підрозділів міліції, які не виконують своїх функціональних обов'язків та порушують службову дисципліну, вчиняють злочини або адміністративні проступки, можуть застосовуватись дисциплінарні стягнення, кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, цивільно-правова відповідальність.

Дослідження найхарактерніших елементів і особливостей правового статусу працівника спеціального підрозділу міліції, найважливіших факторів, що впливають на зміст і природу останнього, дозволяє зробити низку наступних висновків:

1. Специфіка правового статусу працівника спецпідрозділу міліції обумовлена особливостями цілей, завдань та функцій цих структурних підрозділів, а також сутністю і соціально-юридичною природою службових відносин, змістом яких є управлінська діяльність з притаманними їй функціями організаційно-розпорядчого характеру.

2. Особливості правового статусу працівників спецпідрозділу в аспекті їх службових відносин обумовлена своєрідним порядком вступу на службу, її проходження. Правова позиція працівників відрізняється низкою пільг, що є своєрідною компенсацією за підвищення вимог, яких вони повинні дотримуватися в процесі службової діяльності, а також посиленою відповідальністю, котра має урівноважувати обсяг їх повноважень.

3. Правовий статус працівників спеціальних підрозділів, окрім наявності викладених елементів, визначається їх професійним рівнем, що передбачає необхідний обсяг знань та практичний досвід. Тому забезпечення виконання покладених на них завдань потребує належного рівня спеціальної професійної підготовки.

Виходячи з сказаного вище, до основних елементів змісту правового статусу працівника спеціального підрозділу міліції слід віднести: порядок призначення на посаду, права та обов'язки, обмеження, пов'язані зі службою, гарантії проходження служби, соціально-правовий захист, заходи заохочення та відповідальність працівника спецпідрозділу міліції.

Список літератури: 1. Комаров С.А. Общая теория государства и права: Курс лекций. М., 1996. 2. Теория государства и права. Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. М., 1997. 3. Общая теория государства и права. Акад. курс в 2-х т. / Под ред. М.Н. Марченко. Т. 1. М., 1998. 4. Скаун О.Ф. Теория держави та права / Підручник. Х., 2001. 5. Алёхин О.П. Советское административное право. М., 1985. 6. Манохин В.М. Советская государственная служба. М., 1966. 7. Голосниченко И.П. Назначение службы участковых инспекторов и организационно-правовое обеспече-

ние их деятельности // Организация деятельности участкового инспектора милиции. К., 1991. 8. Наказ МВС України від 02.11.1996 р. № 761 «Про внесення змін і доповнень до Положення про спеціальний підрозділ охорони «Титан», затвердженого наказом МВС України від 28.01.93 № 42». 9. Наказ МВС України від 28.01.1993 № 42 «Про створення спеціальних підрозділів міліції охорони «Титан». 10. Наказ МВС України від 31.08.1998 р. № 636 «Про затвердження Положення про підрозділ міліції швидкого реагування «Беркут». 11. Про міліцію: Закон України від 20.12.1990 р. № 565–ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 4. Ст.20 (із змінами і доповненнями). 12. Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: Затверджений наказом МВС України № 403 від 18.09.1991 р.

Надійшла до редколегії 26.01.04

С.А. Резанов

АДМІНІСТРАТИВНИЙ РОЗСУД: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ПРОБЛЕМА ЗАСТОСУВАННЯ

За роки незалежності в Україні не вдалося створити нову дієздатну модель оптимального державного управління, і тому Концепція адміністративної реформи, схвалена Указом Президента № 822 від 22 липня 1998 р., є суттєвим внеском у вирішення цього питання [1]. Існуюча система державного управління є неефективною, а функціонування державного апарату незадовільним. Однією з багатьох причин є нечіткість та непрозорість процедур та критеріїв прийняття рішень у багатьох сферах державного управління, що призводить до адміністративного свавілля та посилення корупції [2, с.113]. Передумовою цього є декілька факторів, один з яких – застосування адміністративного розсуду в діяльності посадових осіб.

Відсутність чіткої регламентації діяльності державних службовців щодо процедури здійснення службових повноважень, прийняття рішень, видачі офіційних документів; наявність у посадових осіб надто широких розпорядчо-дозвільних повноважень для прийняття рішень на свій розсуд, що дає їм можливість створювати зайві ускладнення, перебільшувати свою роль у вирішенні питань, пов'язаних із зверненнями громадян – ось деякі з основних організаційно-управлінських чинників, які впливають на подальший розвиток корупції.

Корупція є одним з основних чинників, які створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави, вона негативно впливає на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини.

Незважаючи на вжиті останнім часом організаційно-правові заходи щодо протидії корупції, масштаби її не зменшилися. Через невиконання низки заходів, передбачених Національною програмою боротьби з корупцією, не відбулося відчутного скорочення кількості корупційних діянь.

Забезпечити системний підхід та ефективну організацію діяльності щодо запобігання та протидії корупції можливо за наявності комплексної, науково обґрунтованої концепції. Такою є Концепція боротьби з корупцією на 1998–2005 рр., затверджена Указом Президента України від 24 квітня 1998 року № 367/98 [3].